

Proslovili Michal Kosák a Jiří Flaišman

(E*forum, 05. 10. 2016)

Je to velká pocta mluvit nad hrobem básníka, je to ale také složitý žánr. Nevíme, zda jsme našli pro tuto příležitost tu správnou notu, ale dovolte nám zde krátké a snad aktuální zamyšlení.

Pokud bychom se na dílo Petra Bezruče podívali skrze to, co se o něm dnes široce publikuje, dojdeme k nepěknému závěru. V poslední době se na ně pohlíželo především ze dvou hledisek, obě jsou sama o sobě profánní. Prvním aspektem je vlastně letité rozvíjení hypotézy, že autorem či spoluautorem Slezských písní je někdo jiný. Tato domněnka je, jak už domněnky bývají, nejistá, a proto se jí zřejmě vždy tak dobře dařilo. Nepřešla do stádia shromáždění a rozboru rozhodujících důkazů a její autoři ani o tento krok nejví zájem.

K druhému zřeteli: je to necelý rok, co se o významu básníka Slezských písní mluvilo v souvislosti s úředním výrokem, v němž byl Bezručův význam zhodnocen jako nadsazený, psalo se, že v dnešní době není jeho význam „tak společensko-historicky zásadní jako v době minulé“. – To, co uráželo, je samozřejmě neomalenost, hrubost, nekompetentnost a účelovost tohoto ocenění-neocenění, které také vyvolalo nesouhlasné reakce zprava a zleva. Ano, Slezské písně jsou významem srovnatelné s Máchovým Májem či Nezvalovým Edisonem, jak se vyjádřil jeden z autorů protestu, nicméně je také faktem, že – přinejmenším stejně jako Nezvalův Edison – dílo Petra Bezruče vzbuzuje přes shora zmiňované skandalizující úvahy o autorství výrazně menší zájem nežli třeba před padesáti lety.

Místo hořekování a uvažování o proměnách v postavení a vnímání celé kultury obecně chopme se této skutečnosti jako otevřené možnosti pro nové zkoumání, třeba i z méně centrálních aspektů Bezručova díla, které mohou rozšířit dnes již samozřejmě zjištění o postavení Bezručovy tvorby mezi symbolismem a realismem, jeho básnickém jazyku, verši a stylizaci. I v době masového konzumu v první čtvrtině dvacátého století, básníková kultu a samozřejmě hlavně později v období zneužití Bezručova díla pro účely politické propagandy po druhé světové válce, bylo dílo Petra Bezruče deformováno, rozumějme nikoli deformováno stejně jako to činí každá doba s uměleckým dílem, ale zřetelně manipulováno. Dělo se tak již v několika rovinách a je nyní lhostejné, jaké byly pohnutky, jestli chvalitebné, či naopak. Tak příkladně Bezručův nacionálně zaostřený tradicionalismus projevující se ve vztahu k některým pravopisným a jazykovým jevům – například k názvům obcí – byl odmítán jako projev moravského separatismu, malicherného jazykového purismu, či omlouván jako projev stáří, byl ovšem ale také argumentem proti pozdějším vydáním Slezských písní, přitom

však z jiné perspektivy tupil osten Bezručově bytostné polemičnosti, útočnosti, současně také zjednodušoval vnímání Bezručova vztahu k jazyku – prvky jazykového obranářského purismu vykazovaly již jeho básně z let 1899, které také autor doplňoval bohatým vysvětlivkovým aparátem.

Podobné je to i s Bezručovým antisemitismem, pokud nerezonoval, pak místo aby byl vysvětlován, rozebírán, – byl omlouván, ať už později samotným autorem, tak i v ohlasové literatuře. K nečetným jemným postřehům můžeme řadit například charakteristiku v jubilejním článku českožidovského časopisu Směry z října 1937, kde čteme o židech u Bezruče takto: „Jsou dobří a jsou zlí. Jsou jako všichni ostatní. U vás [tj. u Bezruče] byli zlí, protože byli jiní.“ Je totiž zřejmé, a to již z prací Aloise Adamuse, v nichž postavil k některým ztvárněným židovským postavám v Bezručových verších jejich skutečné předobrazy, že Bezruč byl nikoli místním kronikářem, jak na něj nahlíží někteří příznivci teorie autorství Ondřeje Boleslava Petra, ale především básníkem ostrého a kontrastního, invektivního pohledu, pohledu výrazně polarizujícího, nepřítisť otevřeného vůči jinakosti. Současně byl Bezruč ale také člověkem své doby a antisemitismus byl jak dobovou součástí Bezručova vidění světa, tak ladil s jeho básnickou stylizací.

Nechceme na tomto místě ovšem strhávat pozornost k těmto několika izolovaným jevům, naopak naší snahou je jejich prostřednictvím připomenout Bezručovu poezii jako dílo složité, ne vždy ladící s naším pohledem na svět, v mnohém provokující, drhnoucí, rozporuplné, a tedy nesmírně zajímavé historicky, a to s vědomím, že je to především dílo básnické, které, jak psal Bezručovi Šalda, zůstává živé pro svou „sevřenou ryzí hutnost“, dílo, které je dokonalé ve svém způsobu.

www.ipsl.cz